

THE WOLF AND THE RECEIPT - COSTACHE OLĂREANU

Elena Lazăr (Burlacu)

PhD Student, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureș

Abstract: The writer Costache Olăreanu called his most recent book of prose memoirs by choosing a title, according to Alex. Ștefănescu, title designed as if by Urmuz.

His prose of about 200 pages sits beneath two nouns "The Wolf and the Receipt". Considering that is the novel of his life, as himself told, published the work "The Wolf and the Receipt" first in the magazine "The Romanian literary", fragmented, episodic. The work consists of several parts, the first part containing the text itself which gives the title of the volume, while the final part is constituted by the five texts, the so-called "tests" which have no connection with each other.

Key words: wolf, comunism, journal, freedom, autobiography.

Scriitorul Costache Olăreanu își intitulează cea mai recentă carte de proză memorialistică alegând un titlu, după părerea lui Alex. Ștefănescu, conceput parcă de Urmuz. Proza sa de aproximativ 200 de pagini stă sub două substantive „*Lupul și Chitanța*”. Considerând că este romanul vieții sale, cum însuși afirmă, publică opera „*Lupul și Chitanța*” mai întâi în revista „*România literară*”, fragmentat, episodic. Lucrarea este alcătuită din mai multe părți, prima parte conținând textul propriu-zis care dă și titlul volumului, în vreme ce partea finală se constituie în cinci texte, așa-zisele „încercări”, care nu au nici o legătură între ele: 1. „*Discursul despre melci (pentru intrarea și ieșirea din Academie)*”, 2. „*Erotica magna sau despre cele mai avantajoase poziții ale amorului perfect*”, 3. „*Arta psihicului român*”, 4. „*Despre omul nou - Cum se clădește, cum se dărâmă, cum se reclădește*” și 5. „*Revoluția cu portocale (Idee despre o farsă)*.”

Prezența celor două substantive comune devenite proprii în cadrul titlului ne provoacă să descifrăm simboluri, să spargem coduri, să utilizăm indicii, să aflăm stări sufletești, să nu uităm

de cei persecutați, de „funcționarea sumbrei mașinării de distrus vieți omenești”¹, care a fost dictatura comunistă.

Utilizarea acestui mamifer carnivor în proză este vastă. Încă din copilărie ne familiarizăm cu acest personaj, desprins din cărțile de căpătâi ale bunicii, respectiv mamei „*Mica biblie pentru copii*”. Relatarea transmisă prin viu grai în părțile Moldovei începe cu prezentarea unui ciobănaș harnic pe nume Nițu. Într-o zi, în vreme ce păștea turma de oi, se gândește să-i păcălească pe săteni, strigând din toate puterile că vine lupul la oi. Speriindu-se sătenii i-au sărit grabnic în ajutor dar spre uimirea lor, oile pășteau în liniște. În urma acestei isprave Nițu se pornește într-un râs zgomotos. Mai trece o vreme și Nițu iar strigă după ajutor, folosind același scenariu, obținând același rezultat. Într-o zi lupul vine la turma sa frumoasă de oi. Zadarnic a cerut ajutor ciobanul, pentru că a treia oară sătenii l-au crezut mincinos și nu l-au mai ajutat. Astfel a rămas fără turmă dar și fără prieteni.

Voinicii patriei sunt descriși în strofa a treia a „*Imnului național al României*” ca membrii unui popor unit care își iubesc conducătorul și doar la un semn sar ca „*lupii în stâne*”, venind de pretutindeni indiferent de vârstă. Andrei Mureșanu nu alege întâmplător termenul de „lupi”. Figura lupului cu gura deschisă care se continuă cu trupul unui balaur, confecționată din piele sau material textil, reprezenta steagul de luptă al dacilor. Studiile arată că însuși dacii purtau numele de „lupi” sau „*cei care sunt asemenea lupilor*.” Mircea Eliade dedică un studiu amănunțit și mitologic, descoperă că „*lupul este „simbol” și al fugarului*.”² Lupul este moralist în „*Fabulele și satirile*” lui Grigore Alexandrescu, aluzie la oamenii care aidoma animalului descris îi judecă pe alți semeni pentru fapte pe care ei însuși nu pregetă să le comită.

În simbolistică lupul este sinonimul sălbăticiei, iar lupoaca al desfrâului. Se presupune că lupul poate fi valorizat într-un mod pozitiv, dacă ținem cont de calitatea sa vizuală pe timpul nopții, devenind astfel simbolul luminii, solar și strămoș mitic. În privința culorii sale la poporul chinez predomină lupul albastru, iar la turci, lupul cenușiu. Mitologia scandinavă îl prezintă pe lup ca fiind un „mâncător de aștri”, noaptea fiind „botul lupului”. Cea egipteană îl întruchipează într-un „câine sălbatic”.

¹ Alex. Stefanescu. *Frica, foamea și Thomas Mann*. În *Romania literară*, Nr. 12/ 27 martie, 1996, p.4

² Mircea Eliade. *De la Zalmoxis la Genghis-Han*. Editura Științifică Enciclopedică, București, 1980, p. 24.

În folclorul european are un rol educativ, îndemnându-i pe copii să asculte de cei mari și de a se feri de primejdii, prin relatarea poveștii „*Scufița roșie*.” Nici Ion Creangă nu-l neglijează pe „cumătrul lup” și-l pedepsește aspru în „*Capra cu trei iezi*”. În aceste cazuri lupul capătă atribuții malefice, negative, exprimă starea de primejdie, viclenie. Mihail Sadoveanu, în alt plan de idei, valorifică puterea animalului amintit mai sus și-i atribuie câinelui credincios numele de „Lupu”, în romanul „*Baltagul*”. Și Bujor Nedelcovici scrie un roman intitulat „*Îmblânzitorul de lupi*”, care conform lui N. Manolescu este asemănător „*Baltagului*” sau „*Noptilor de sânziene*”,³ redând noțiuni filosofice și religioase. Ion D. Sârbu consideră că menirea lupului este aceea de a reaminti omenirii calitățile uitate în timpul erei comunismului ateu. Romanul său „*Lupul și catedrala*” rămâne însă un roman complicat „*de încadrare și exemplificare a anilor 50*”⁴, în care lupul este agresorul lumii.

Pentru Costache Olăreanu, pare a fi supranumele utilizat în etichetarea comunistului. Atât cuvintele de început ale romanului „*Lupul și Chitanța*”, respectiv citatul din Petre Țuțea, cât și cele - chintesență de pe coperta ultimă, dezvăluie o ființă puternic ancorată în realitățile vremii, de o realitate puternică și obtuză, nedeschisă spiritului, nici lacrimii, nici adevărului și nici frumosului, surdă la tot ce a însemnat devenire: „*Comunistul știe că e animal, știe că e rațional și știe că e absolut muritor. Dar în felul ăsta, cu toată raționalitatea lui, între el și dihor nu e nici o deosebire*”.⁵

Motivația de pe copertă explică o dată în plus, dacă prin operă n-o făcuse îndeajuns, existența atâtor autobiografii, spre deruta interlocutorului, ezitățile autorului în a-și devoala identitatea, într-un spațiu vitreg din toate punctele de vedere, în care omul cinstit, integru, era arătat cu degetul, persecutat, supus oprobiului public, în vreme ce mediocritatea nudă râdea în nas, din poziții sus-puse. „*Cum să răspunzi celor care cotrobăiau biografia părinților, unchilor și mătușilor, fraților și surorilor, vreunui cumnat ori vreunei verișoare, pentru a-ți găsi rădăcinile de clasă, a te explica de ce ești un netrebnic și nu meriți aceleași condiții ca și ceilalți muritori ? Cum să accepți să fii socotit doar un produs imbecil, o excrescență a unui organism bolnav din naștere ? (...)*”

³ Nicolae Manolescu. *Istoria critică a literaturii române, 5 secole de literatură*. Editura Paralela 45, Pitești, p. 182.

⁴ Marian Popa. *Istoria literaturii române- de azi pe mâine*. Editura Fundația Luceafărul, București, 2001, p.918

⁵ Costache Olăreanu. *Lupul și Chitanța*. Editura Albatros, București, 1995, p.1.

*Ei bine, nu am scris niciodată totul, pentru că și astăzi consider că două sunt împrejurările când minciuna nu numai că este permisă, dar și recomandabilă: pentru a menaja un om în suferință și pentru a păcăli un comunist. În al doilea caz, nu faci decât să răspunzi cu aceeași monedă unor inși pentru care cruzimea, necinstea, mitocănia și nerușinarea sunt regulile lor supreme de existență.”*⁶

Cartea debutează cu o panoramă a veridicului și a confesiunii, autorul având ca interlocutori pe cei de-o suferință cu el și nu numai, nota confesivă dar și demascatoare fiind prezentă la tot pasul în paginile ei, încă de la primele fraze: „Pe vremea aceea erau două căi de procreație: calea sintetică și calea Rahovei”, o frază din care nota comico-ironică cu care Olăreanu ne-a obișnuit nu lipsește.

Copiii născuți prin „încurajarea mamelor” la contribuirea „suprapopulării planetei” erau instruiți să citească în cor din Manualul de Română de clasa a VII-a al lui Nedioglu și să ia seama la povețele despre „lupul travestit în oaie”. Identificăm în text morfosintaxa din *Pâlnia și Stamate*, din *Ismail și Turnavitu*.

Lupul prezentat de C. Olăreanu era originar din Muntenegru. Această specie se căsătorea numai între ei, fapt care a dus la deprecierea rasei. Singurele exemplare supraviețuitoare s-au stabilit în partea sudică a Basarabiei, zona denumită de turci și tătari, Țara Buceagului. Lupii nu erau animale frumoase, în schimb erau puternici. Invazia lor producea panică locuitorilor. Ca ocupații aveau strângerea dărilor cu orice mijloace, fumăritul și vinăritul. În zilele noastre „lupii”, afirmă prozatorul, sunt asociați cu spărgătorii caselor de bani de orice fel.

Revenind la prezența lupului în proza românească, Petru Dumitriu ne invită la o „Vânătoare de lupi”. Și Constantin Țoiu își propune să ne îndemne să devenim „Vânătorii de lupi”, să urmărim pe acei „partizani din munții Banatului care îi hărțuiesc (...) pe țăranii săraci și doritori de reformă”⁷, prozatorul ascunzând în nuvelă rolul securității.

În „Lupul și Chitanța” se identifică nota de intimitate personală a scriitorului, caracterul autoreferențial, fondul operei sale fiind acela de jurnal, predominant și în această primă parte a lucrării. Se derulează întâmplări din perioada studenției în capitală dar și din perioada clujeană, apoi reîntoarcerea la București, vizita făcută părintelui său în închisoarea de la Onești etc.

⁶ Ibidem, p. 233.

⁷ Nicolae Manolescu, op. cit., p 966.

Referindu-se la anii studenției, Olăreanu nu uită să amintească despre serile de muzică, „micile oaze”, în acea perioadă de închisoare spirituală, cum nu uită, nici supliciul memorării „Cursului scurt de istorie a Partidului Comunist” și a lucrării lui Stalin „Marxismul și problemele lingvisticii”, predate într-un delir în orice locaș de învățământ din țară, de „marii profesori” Leonte Răutu, Ilie Stanciu, până și de Mihai Ralea, bunul prieten al tatălui și protectorul său pentru multă vreme.

Evocă pe doi dintre confrății literari, Tudor Țopa și Radu Căplescu, cel dintâi fascinându-l cu stilul lui imposibil de a nu atrage pe cel de lângă el; având „*un fel de întorsătură de frază neobișnuită, iar dacă aveai norocul să-l auzi și citind, pur și simplu te fascina. Este unul din marii noștri stiliști. Are un simț al limbii care îl păzește de orice greșeală cât de mică, iar scrisul său posedă acea verosimilitate pe care nu o au decât lucrurile din natură, așa cum ne apar ele, simple, firești. Ca un copac.*”⁸

Chitanța

Prototipul feminin, văzut din toate unghiurile poartă un singur nume: Chitanța! Eroina literară a lui Olăreanu „*trebuia să absoarbă toate exemplarele feminine cunoscute până la acea dată*”⁹ un amestec frumos alcătuit din: brațe, umeri, chipuri, priviri, zâmbete, șoapte, toate adunate într-un „*uriaș malaxor*” ce produce, aceluiași personaj, reacții dintre cele mai contradictorii.

Chitanța este o „ființă polimorfă”, capabilă să declanșeze războaie, epidemii, conferințe de pace, orgii, scene de dragoste cutremurătoare, căsătorii monogame, dezbateri filosofice etc. Înfățișarea ei este cameleonică: când grasă sau slabă, blondă ori brunetă, când energică și blândă, când dură și sălbatică, având vârsta adolescentină ori matură, fiind servitoare sau contesă, comunistă sau reacționară. Chitanța este „*cântată, iubită și detestată*” în mod egal. Reprezintă obsesia care nu-l părăsește nici o clipă pe autor.

Originile ei se îndreaptă spre colega de facultate, UTM- ista Judilh Kahane, o femeie inteligentă cu mișcări de felină mare, încrezătoare în propriile calități, posedând ochi verzi și frumoși, păr blond și un „corp de Artemidă”, fiind și campioană de tir. Admirația față de această ființă atinge cele mai înalte cote. În planurile scriitorului pentru romanul început, Chitanța urma să întruchipeze: „*convenția, superfluul, minciuna, atracția neantului, depravarea rafinată,*

⁸ Costache Olăreanu, op. cit., p. 31.

⁹ Ibidem, p. 45.

indolența”, în relație cu „Lupul” cel „feroce, hapsân, vindicativ și fascist”, ea întruchipă „Binele”. Considerându-se un scriitor „începător”, dornic de a da României fresca meritată, Olăreanu imaginează în „Lupul” toate elementele luptei de clasă, de imperialism și fascism, pe când „Chitanței” i le rezervă pe cele ale politicii duplicitare a marilor puteri.

Ion Rotaru, comparându-l cu Mircea Horia Simionescu, precizează că „urmușismul lui Costache Olăreanu este mai puțin (...) original, mai necons substanțial însușit, vrem să spunem, în „romanele”- jurnale (într-un loc M.H.S. vorbește de ... „Motanul și Chitanța”, figurând printre scrierile lui Olăreanu pe vremea când el plănuia – „Cvintetul melancoliei”, „Dragoste cu vorbe și copaci”, chiar în „Ucenic la clasici” etc.) Pasaje în chestiune par cumva de «lipitură», ca și unele personaje, fundalul prozelor scurte rămânând în esență cel clasic, în genul Creangă, Caragiale, adesea și Cehov, când subiectele țin de erotica de suprafață sau mai de profunzime, de la caz la caz”.¹⁰

Chitanța reprezintă pe misterioasa doamnă, tânără, neîmplinind vârsta de 40 de ani, îmbrăcată elegant, în negru, cu o superbă etolă vișinie pe umeri și stând mereu într-un picior, ce are un ucenic tipograf și intim, care tipărește pe hârtie de lux bancnote false. Autorul continuă cu detaliile care-l determină pe primarul văduv să o angajeze pe Chitanța în funcția de „consilier în probleme de iluminat public și de vorbitoare la unele ședințe de analiză”.¹¹ Nunta

primarului și a Chitanței a fost una câmpenească, rodnică, având patru copii: Nelu, Relu, Delu și o fetiță numită „în scopuri pur publicitare”, „Chitanța cea Mică”, la maturitate luându-și alt nume. Chitanța - mamă avea origini incerte, posedând la perfecție arta deghizamentului, fiind fără frați sau surori. Despre celălalt personaj ce dă titlul romanului, „Lupul”, aflăm că posedă mai multe fațete, căruia nimeni, până în prezent n-a reușit să-i realizeze portretul cât de cât plauzibil.

Ce rămâne din personajul intitulat „Chitanța” ? Olăreanu ne dă o pistă și ne poartă lecturarea operei spre romanul „Dragoste cu vorbe și copaci”, cel din anul 1987, în care cele 15 personaje feminine, descrise la scurt interval de timp, nu reprezintă altceva decât proiectarea aceleiași Chitanțe.

¹⁰ Ion Rotaru. *O istorie a literaturii române de la origini până în prezent*. Editura Dacoromana, București, 2009, p.281

¹¹ Costache Olăreanu, op.cit, p.75

Alex. Ștefănescu identifică în romanul „Lupul și Chitanța” prezența unei drame „zguduitoare, o reprezentare a luptei unui om cu propria animalitate pentru a ajunge la o stare de elevație.”¹² Precizează că meritul scriitorului este acela de a scrie „tot acest eroism al spiritualizării unui tânăr cu detașare și chiar cu umor, ca și cum ar fi vorba de relatarea unei biografii banale.”¹³ Chiar dacă nu reprezintă o apariție prea importantă, în opinia criticului romanul „Lupul și Chitanța” rămâne „o mostră de literatură bună, scrisă de un profesionist. Ea are asupra cititorului un efect reconfortant, ca vinul vechi sau mobila - stil”.¹⁴

The research presented in this paper was supported by the European Social Fund under the responsibility of the Managing Authority for the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development , as part of the grant POSDRU/159/1.5/S/133652

Bibliografie

1. Eliade, Mircea. (1980). *De la Zalmoxis la Genghis-Han*. București: Editura Științifică Enciclopedică.
2. Manolescu, Nicolae. (2008). *Istoria critică a literaturii române, 5 secole de literatură*. Pitești: Editura Paralela 45.
3. Olăreanu, Costache. (1995). *Lupul și Chitanța*. București: Editura Albatros.
4. Popa, Marian. (2001). *Istoria literaturii române- de azi pe mâine*. București: Editura Fundația Luceafărul.
5. Rotaru, Ion. (2009). *O istorie a literaturii române de la origini până în prezent*. București: Editura Dacoromana.
6. Ștefănescu Alex. (1996). *Frica, foamea si Thomas Mann*. În *Romania literară*, Nr. 12, 27 martie, p. 4.

¹² Alex. Ștefănescu. *Frica, foamea si Thomas Mann*. În *Romania literară*, nr.12, 27 martie, 1996, p.4.

¹³ Ibidem

¹⁴ Ibidem